

добре розвиненого зв'язного мовлення дитина навчається чітко та ясно мислити, легко встановлює контакт із оточуючими, ініціює власні ідеї, бере участь у різних видах дитячої творчості

Перспектива дослідження. У опрацюванні психолого-педагогічної літератури з підбору та визначення діагностичних методик дослідження розвитку усного зв'язного мовлення учнів із порушеннями інтелекту легкого ступеня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнездилов М. Ф. Развитие устной речи умственно отсталых школьников. М. : Педагогика 1947. 135 с.
2. Игнатъева С. А., Блинков Ю. А. Логопедическая реабилитация детей с отклонениями в развитии : учеб. пособие для студ. высш. учеб. зав. М. : Владос, 2004. 304 с.
3. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти : навч. пос. для студ. вищ. навч. закл. К. : НМЦВО, 2003. 229 с.
4. Комарова С. В. Формирование коммуникативных умений у детей с глубокими интеллектуальными нарушениями. *Логопед.* 2004. № 2. С. 76–82.
5. Шипицына Л. М. Развитие навыков общения у детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью. СПб. : Союз, 2004. 336 с.

Москалець Юлія Анатоліївна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – **Бондаренко Ю.А.**, докт. пед. наук,
професор

ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВЧОЇ ЛЕКСИКИ

У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми збагачення словника дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами народознавчої лексики. Охарактеризовано особливості формування лексики у дітей із затримкою психічного розвитку, напрями її розвитку. Акцентовано увагу на використанні народної творчості, зокрема загадок, прислів'їв, приказок та казок у напрямі збагачення словника та формування етнічно-мовної особистості.

Ключові слова: словник, народознавча лексика, дошкільники із затримкою психічного розвитку.

Moskalec Julia Anatoliyivna

Master's student majoring in 016 Special Education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)
Sumy State Pedagogical University
A. S. Makarenko University
Supervisor - **Bondarenko Y. A.** - Doctor ped. science,
professor

ENRICHMENT OF THE VOCABULARY OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE WITH DELAY OF MENTAL DEVELOPMENT BY MEANS OF ETHNOGRAPHIC VOCABULARY

The article provides a theoretical analysis of the problem of enriching the vocabulary of preschool children with mental retardation by means of ethnographic vocabulary. Features of vocabulary formation in children with mental retardation, directions of its development are characterized. Emphasis is placed on the use of folk art, including riddles, proverbs, sayings and fairy tales in the direction of enriching vocabulary and forming an ethnic-linguistic personality.

Key words: dictionary, ethnographic vocabulary, preschoolers with mental retardation.

Постановка проблеми. Формування лексики дитиною відбувається у тісному взаємозв'язку із розвитком, уточненням та усвідомленням її уявлення про навколишній світ і визначається рівнем її пізнавальної діяльності.

У дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР) спостерігається помітно виражений недорозвиток лексичної сторони мовлення, характерними рисами якої є збідненість і неточність словникового запасу, що відображає обмеженість уявлень про навколишній світ, труднощі усвідомлення явищ, властивостей і закономірностей навколишньої дійсності. Тож, актуальним завданням на всіх етапах дошкільного виховання є збагачення словника дитини із затримкою психічного розвитку, що ефективно реалізується на підґрунті засвоєння народознавчої лексики.

Аналіз досліджень і публікацій. Лінгвістами (Ф. Буслаєв, Б. Грінченко, А. Кримський, І. Огієнко, О. Потєбня та ін.) було виокремлено безеквівалентну лексику, фонову лексику, слова-реалії і слова-символи у культурознавчий компонент, який можна знайти за умови знання особливостей соціальної значущості предмета, що позначається цим словом. Це так звана етнокультурознавча лексика, пов'язана з творами усної народної творчості, національними традиціями, обрядами, звичаями, символами. За даними вчених, означена лексика має спільну ознаку, яка й об'єднує їх в окрему групу лексем, що мають виражену специфічну етнічну семантику, і певним чином впливає на формування етнічної самосвідомості, національного світогляду,

національного менталітету, високої духовності, пов'язаної з історичними коренями свого народу.

У фольклорних формах К. Ушинський вбачав кращий засіб приведення дитини до живого джерела народної мови. Педагог надавав народній творчості великого значення не лише з дидактичного погляду, а ще більшою мірою з виховного. Він визначав, що з народної творчості закладаються основи світогляду дитини.

Метою роботи визначено теоретичний аналіз проблеми збагачення словника дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами народознавчої лексики.

Виклад основного матеріалу. Доведеним є той факт, що у дошкільників із ЗПР спостерігається дуже повільний розвиток лексичної сторони мовлення, обмеженість словникового запасу, своєрідність лексики, не сформованість узагальнюючих понять та родо-видових співвідношень, недорозвиток синонімічних і антонімічних засобів мови. Розвиток мовлення дітей із ЗПР відбувається у тісному зв'язку з розвитком пізнавальних процесів, моторики.

Мовленнєві уміння у дітей із ЗПР формуються поетапно. Початкова диференціація мовленнєвих одиниць відбувається на основі наочно-образного мислення, з опорою на зовнішні дії, а далі на слова, словосполучення, речення. На наступному етапі дитина використовує мовленнєві одиниці в експресивному мовленні (в самотійному висловлюванні). При навчанні мовлення дітей із ЗПР важливо враховувати думку Л. Виготського про те, що процес розвитку тієї чи іншої психічної функції здійснюється поступово, з урахуванням того рівня, на якому виконання завдання можливе з незначною допомогою педагога.

Формування лексики у дітей із затримкою психічного розвитку відбувається у кількох напрямках: 1) розширення обсягу словника паралельно з розширенням уявлення про довкілля, формуванням пізнавальної діяльності; 2) уточнення значення слів; 3) активізація словника, перенесення слова із активного у пасивний словник.

З метою формування лексики доцільно використовувати різноманітні вправи, ігри на розвиток словесних асоціацій, класифікації предметів, зображених на малюнках, диференціації предметів за зовнішніми ознаками, назви предметів за узагальненими словами. Однак, на нашу думку ефективним засобом у цьому сенсі слугує використання народознавчої лексики, що несе

важливе змістове, емоційне й естетичне навантаження, оскільки в ній зберігаються загальнолюдські й національні цінності, генетичний код етносу.

Етнокультурознавча лексика – це гетерогенна за походженням, є носієм семантики, яка відображає специфічні риси культури певного народу від матеріальних реалій до багатозначних символів і може посідати різне місце в семантичному полі слова — від центрального до периферійного. Отже, народознавча лексика має свою специфічну етносемантичну забарвленість. Джерельна база народознавчої лексики виключно багата і різнобічна. До кола національно орієнтованої лексики входять численні тематичні групи слів, що відбивають умови життя, особливості світобачення й світосприйняття українців, відтворюють загальну картину їхніх поведінкових стереотипів.

Важливим складником етнолінгвістичного матеріалу є усна народна творчість: пісні, думи, легенди, казки, колядки, щедрівки, гаївки, коломийки, свята, обрядова поезія, яка має слугувати етнічною основою формування етнічно-мовної особистості.

Для формування лексичної сторони мовлення, зокрема збагачення словника, важливим засобом слугують загадки. Їх використання на освітніх та корекційних заняттях робить їх цікавішими, а отже, і засвоєння матеріалу – більш глибоким та міцним. Завдяки загадкам у дітей із затримкою психічного розвитку формуються навички уважніше придивлятися до предметів і явищ природи, розвиваються спостережливість, кмітливість. Використання загадок сприяє розвитку мовлення дітей, збагачують його експресивами, навчають розрізняти і доречно використовувати емоційно забарвлену лексику під час побудови висловлень різних типів.

Важливим засобом народознавчої лексики також є прислів'я, приказки і казки, через які дитина оволодіває знаннями, правилами поведінки, спілкуванням, взаємовідносинами і як наслідок, засвоює найважливіші етичні правила. Знайомлячись з народними казками, діти засвоюють правильні моральні цінності, формується дружнє ставлення до народів, національностей. За допомогою цих казок дитина знайомиться із культурою свого народу, збагачує словник.

Висновок. Таким чином, систематичне використання народознавчої лексики в процесі навчання і виховання дітей із ЗПР сприяє удосконаленню граматичного ладу мовлення, підвищенню рівня вимовної культури,

формуванню самостійного мислення, підвищенню грамотності, всебічному вихованню дітей, збагаченню їхньої мови зразками народної мудрості, сприяє виробленню вміння свідомо ставитись до слова, послідовно і логічно викладати думку, вживати слова у властивому для них значенні.

Перспектива дослідження. Перспективою дослідження є підбір народознавчого матеріалу з метою формування і збагачення словника дошкільників із затримкою психічного розвитку народознавчою лексикою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А., Лисенко Н. Українське народознавство в дошкільному закладі. К.: Вища школа, 2002.
2. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. К.: Видавничий дім «Перше вересня», 2005. 428 с.
3. Каліш В. А., Собко В. О. Загадка як засіб мовно-мовленнєвого розвитку молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2009. Вип. 27. С. 166–170.
4. Картавая Ю. А. Использование фольклора в процессе музыкального воспитания дошкольников с нарушениями зрения / в условиях инклюзивного образования. *Књижевност за децу и њена улога у васпитању и образовању деце предшколског узраста : тематски зборник*. Учительски факултет у Врању, 2012. С. 333–342.

Невмержицька Наталія Степанівна

спеціальність 016 Спеціальна освіта. Логопедія, 4 курс,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Наук. керівник: Мілевська О.П., кандидат педагогічних
наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ УМІНЬ СИНТАКСИЧНОГО СТРУКТУРУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

У статті висвітлено результати теоретичного аналізу процесу становлення синтаксичної структури мовлення у дошкільників. Розкрито сутність та значення умінь синтаксичного структурування для мовно-мисленнєвого розвитку дитини. Узагальнено особливості засвоєння синтаксичних структур дошкільниками із загальним недорозвиненням мовлення. Описано стан сучасного діагностичного інструментарію для дослідження синтаксичної структури мовлення у дошкільників. Проаналізовано методичні підходи стосовно вивчення умінь синтаксичного структурування у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.

Ключові слова: синтаксичне структурування, старші дошкільники, загальне недорозвинення мовлення.